

והמחרישה מזיקה כאשר דופקים בה, שהדפיקות מרפות את הכותל. ומי רגליים ממסמסין את הלבנים שבכותל.

ומרחיקין את הריחים מן הכותל, ג' טפחים מן השכב, שהן ד' מן הרכב.

נדנודי הריחים מנידין את הקרקע ומרפין בכך את יסודות הכותל. והריחים בנויים משני חלקים, תחתונה ועליונה. התחתונה רחבה טפח מכל צד יותר מן העליונה, ה"רוכתב" עליה. וצריך להרחיק את התחתונה ג' טפחים מן הכותל, ואז נמצא שמרחיק את העליונה ד' טפחים מן הכותל. והטעם לכך הוא, לפי שהעליונה היא הגורמת לנזק, בכך שמגלגלין אותה, ומעוצמת החבטה היא מנידה את הקרקע שתחת הכותל, ולכן צריך להרחיק את החלק העליון של הריחים ד' טפחים מהכותל.

ואת התנור מרחיקים מן הכותל, ג' מן הכליא, שהן ד' מן השפה, כיון שחום התנור מזיק לכותל.

התנור גם הוא בנוי משני חלקים: חלקו התחתון, נקרא "כליא", והוא משמש כבסיס לחלקו העליון, שהוא עיקר התנור. הבסיס עודף ברוחבו טפח מכל צד מן התנור העליון.

הבסיס עצמו עשוי בשיפוע, רחב מלמטה וצר מלמעלה, כמדת התנור. וצריך להרחיק ד' טפחים מן התנור. ולכן צריך להרחיק ג' מן הכליא, הבסיס, ובכך מרחיקים ד' טפחים

מן השפה, שזהו גוף התנור.

גמרא:

שנינו במשנה: לא יחפור אדם [ברשותו] סמוך לבורו של חבירו, אלא אם כן הרחיק מכותל חבירו.

ותמהה הגמרא: פתח התנא את דבריו בבור, באומרו "לא יחפור אדם [ברשותו] סמוך לבורו של חבירו", ומסיים בכותל, באומרו "אלא אם כן הרחיק מכותל חבירו"!

[ליתני אלא אם כן הרחיק מבורו של חבירו ג' טפחים]⁽⁷⁾

והרי היה צריך התנא לומר "אלא אם כן הרחיק מבורו של חבירו ג' טפחים".

אמר אביי, ואיתימא רב יהודה: מכותל בורו שנינו. מה שאמרה המשנה "אלא אם כן הרחיק מכותל חבירו", אין הכוונה לכותל שבנוי על גבי קרקע. אלא הכוונה היא לכותל בור, דהיינו, לקרקע שסביב לבור, הקרויה "כותל הבור".

וכוונת המשנה לומר, שאם בא לחפור בור סמוך לבורו של חבירו, צריך להרחיק ששה טפחים מחלל בורו של חבירו, שהם שלשה טפחים מ"כותל" הבור [ג' טפחים קרקע שמסביב לבור, קרויין "כותל הבור"]. והיינו, שצריך להרחיק ג' טפחים מ"כותל" הבור.

בד"ה פתח בבור, אבל רש"י לא גרס לה. המהר"ם.

7. המילים שבסוגריים "ליתני אלא אם כן הרחיק מבורו של חבירו ג' טפחים", זו היא גירסת תוס'

ששיעור כותל הבור הוא ג' טפחים.

ונפקא מינה בשיעור זה, הוא, למקח וממכר.

כדתניא: האומר לחבירו "בור וכותליה אני מוכר לך", צריך שיהא הכותל של הבור ג' טפחים בקרקע מסביבו. והיינו, שמשנתנו באה לרמוז את הדין הזה של הברייתא.

איתמר: הבא לסמוך את בורו בצד המיצר של חצרו או שדהו —

אביי אמר, סומך. ורבא, אמר אינו סומך.

אך מקשה הגמרא: **וליתני, "אלא אם כן הרחיק מבורו של חבירו ג' טפחים!"** (8)

ומתרצת הגמרא: **הא קא משמע לן, דעוביו של כותל בור, הוא ג' טפחים.** המשנה מחדשת לנו במה שהיא אומרת שיש לו לאדם להרחיק את בורו שלשה טפחים "מכותל חבירו", ששלשת הטפחים של הקרקע הסמוכים לבור, נחשבים לכותל הבור. שהרי נתבאר במשנה שצריך להרחיק ג' טפחים חוץ מהג' טפחים שהרחיק הראשון, ומוכח שהמשנה קוראת לג' טפחים הסמוכין לבור "כותל הבור", וזו היא ראייה

חבירו?"

תוס' בד"ה מכותל בורו אינם גורסים "וליתני אלא אם כן הרחיק מבורו של חבירו ג' טפחים", כי זה לא קשה, היות ואם לא היה כתוב "מכותל בורו" היינו אומרים שמותר לראשון לסמוך את חלל בורו עד סמוך למיצר, ויהיו ג' הטפחים של "כותל בורו" בתוך שטחו של חבירו, והשני אין צריך להרחיק אלא רק ג' טפחים מחלל בורו של הראשון, וקא משמע לן במה דקתני "מכותל בורו", שהראשון כבר הרחיק ג' טפחים, והשתמש בשטח שבחצרו בתור כותל בורו, וצריך השני להרחיק ו' טפחים מחלל בורו. עוד כתבו, שיש ליישב הגירסא "וליתני אלא אם כן הרחיק מבורו של חבירו", שהכוונה דליתני "אלא אם כן הרחיק מבורו של חבירו ו' טפחים", ולא גרסינן "אלא אם כן הרחיק מבורו של חבירו ג' טפחים".

ובחידושי הר"ן מיישב שיטת רש"י, שאי אפשר לומר שמדובר באופן שהראשון סמך את חלל בורו ממש עד למיצר, והשני צריך להרחיק ממנו ג' טפחים. כי אם די בשיעור הרחקה של ג' טפחים מחלל הבור, צריך המרחק הזה להתחלק ביניהם, ואין צריך השני להרחיק אלא רק חצי

8. כן הוא גירסת רש"י, ומפרש, שקושית הגמרא היא, שגם אם היה קתני "אלא אם כן הרחיק מבורו של חבירו ג' טפחים", היינו יודעים שהכוונה היא להרחיק ו' טפחים מחלל בורו של חבירו, ומה דקתני דצריך להרחיק רק ג' טפחים, היינו משום שג' טפחים הסמוכין לבור חשיבי בורו של חבירו, וקתני דצריך להרחיק משם עוד ג' טפחים.

אך אי אפשר לומר שכונת הגמרא לומר שמספיק להרחיק מחלל בורו של חבירו ג' טפחים, כי הרי לפי רבא, גם הראשון שבא לחפור בור צריך להרחיק ג' טפחים מן המיצר, ואם כן, אם השני צריך להרחיק רק ג' טפחים, נמצא שאין צריך להרחיק כלום מן המיצר. והרי במשנה מבואר שיש לו דין הרחקה. ובהכרח שגם הוא צריך להרחיק ג' טפחים, מלבד הג' טפחים שהרחיק הראשון.

ולפי אביי מדובר כשבאו שניהם לחפור בכת אחת, ואז כל אחד צריך להרחיק ג' טפחים, ואם כן, ככהאי גוונא צריך כל אחד להרחיק מחלל בורו של השני ו' טפחים, ולפי זה מקשה הגמרא שדיינו בכך שיהיה כתוב "אלא אם כן הרחיק מבורו של חבירו ג' טפחים", ולמה קתני "מכותל

אף שאינה עשויה שדהו של חברו לבורות, מכל מקום, כמו שיש לו לראשון זכות, שאם הוא רוצה, הוא יכול להמלך ולחפור בשדהו בור, על אף שמלכתחילה לא היתה שדהו מיועדת לחפירת בורות בה, כך גם יש זכות לשני, שאם ימלך וירצה לחפור בור בשדהו, גם הוא יכול לחפור בשדהו בור. ולכן נחשבת חפירת בורות בכלל תשמישי השדה. ונמצא, שבזה שסומך הראשון בור למיצר השדה, הוא מגרע מתשמישי חברו בשדהו.

איכא דאמרי, בשדה שאינה עשויה לבורות, דברי הכל סומך. ולכולי עלמא לא נחשב הדבר שמגרע מתשמישי חברו, כיון שאין השדה מיועדת לסוג תשמיש כזה.

כי פליגי — בשדה העשויה לבורות.

אביי אמר סומך, כי אפילו לרבנן, דאמרי "מרחיקין את האילן מן הבור כ"ה אמה".

והיינו, רבנן ורבי יוסי נחלקו לקמן [במשנה כה ב], באדם הבא ליטע אילן בתוך שדהו, האם הוא חייב להרחיק את האילן משדה חברו, כדי שלא יתפשטו שרשי האילן שלו אל תוך הבור שבשדה חברו ויזיקוהו, או לא.

רבנן [תנא קמא, שם] סוברים, שמרחיקין את האילן מן הבור כ"ה אמה, מפני שהשרשים

והיינו, שנחלקו אביי ורבא, האם חיוב הרחקה המבואר במשנה הוא רק אחרי שכבר יש בור בשדה חברו, בצדו השני של המיצר, שאז הוא מזיק בחפירתו את בורו של חברו. או שהכלל הוא, שאפילו הוא בא לחפור ראשון, לפני שיש לחברו בור ברשותו, צריך הוא להרחיק מהמיצר, כיון שיש זכות לחברו לחפור בור ברשות שלו מבלי להפגע ממנו.

ומבארת הגמרא: **בשדה העשויה לבורות, שהדרך הוא לחפור בה בורות, דברי הכל אינו סומך.** כי היות והיא עשויה לבורות, בודאי יש זכות לשני לחפור בורות בשדהו, ואם כן אסור לראשון לחפור סמוך למיצר.

כי פליגי, בשדה שאינה עשויה לבורות,

אביי אמר סומך, דחא אינה עשויה לבורות. כיון שאינה עשויה לבורות, אינו נחשב שמזיק לשני כי אינו מגרע מתשמישו, שהרי אין השדה מיועדת לזה, וממילא אין חפירת הבורות בכלל תשמישי השדה.⁽⁹⁾

רבא אמר אינו סומך, כיון דאמר ליה בעל השדה הסמוך אליו: כי היכי דאת אימלכת, וחפרת, אנא נמי ממלכנא וחפרנא.

והיינו, רבא סובר שחפירת בור סמוך למיצר, נחשבת כמי שמגרע מתשמישי חברו, כי על

חברו, וכן הוא שיטת הרמב"ם והרמב"ן.

9. שיטת התוס' והרמב"ן והרשב"א והרא"ש היא, שלפי אביי, המתיר לסמוך, אם אח"כ בא השני לחפור, צריך להרחיק כל ו' טפחים. אבל רבינו יונה והרמ"ה סוברים שאין צריך להרחיק רק ג' טפחים.

שיעור הרחקה, ואם כן, די בהרחקה של טפח ומחצה, ומדקתני ג' טפחים, מוכח שבעצם שיעור הרחקה הוא ו' טפחים, והוא מתחלק בין שניהם, לכל אחד הרחקה של שלשה טפחים. ולפי גירסת התוס' כתב, שיש לומר, שהשני צריך להרחיק את כל שיעור ההרחקה של ג' טפחים, ואינו יכול להתחלק בשיעור זה עם

נחשבת הנטיעה למעשה היזק, ולכן לא נחשב הדבר שמי שעושה רק בתוך שלו. אבל כשלא נמצא עדיין הבור של חברו, אי אפשר להחשיב את הנטיעה שלו למעשה היזק, שהרי אינו מזיק עתה כלום. הילכך, נחשבת הנטיעה שעושה אז, רק כמי שעושה בתוך שלו בלבד, ומה שגורם לכך שבעתיד השני יצטרך להרחיק את בורו שלו כדי שלא ייפגע משרשי אילנו, לא איכפת לך.

ורבא אמר אינו סומך. ואפילו לרבי יוסי, דאמר זה חופר בתוך שלו וזה נוטע בתוך שלו, הני מילי התם, דבעידנא דקא נטע, ליתנהו לשרשיו המזקי לה לבור. אבל הכא, אמר ליה: כל מרא ומרא דקא מחיית, קא מרפית לה לארעאי —

והיינו, רבא סובר להיפך מאביי. ולדעתו, אפילו רבי יוסי, הסובר שם שעל הניזק להרחיק את עצמו, משום שהנוטע עושה בתוך שלו, הוא דוקא שם, לפי שאין הוא בעצמו מזיק לבור בנטיעת האילן עתה, אלא רק שרשיו של האילן, העתידים ליגדל, הם יתפשטו ויזיקו לבור בעתיד. וכיון שבשעת הנטיעה עדיין לא נמצאים השרשים, אי אפשר להחשיב את מעשה הנטיעה למעשה היזק, ולכן הוא נחשב שעושה בתוך שלו, ומותר לו ליטע.

אבל כאן, בחופר בורו סמוך לשדה חברו, יכול לומר השני לזה שבא לחפור בור בסמוך אל שדהו: כל מכה ומכה שאתה מכה את הקרקע על ידי המעדר, אתה מרפה את הקרקע שלי, שהיא נרעדת ונדה מחמת המכה בקרקע. ולכן, נחשב מעשה חפירת הבור כאילו הוא עושה בתוך רשות חברו. הילכך, אף על פי שעדיין לא נמצא בור

של האילן מתפשטין עד כ"ה אמה, ומזיקין את הבור של חברו. ואילו רבי יוסי סובר: זה חופר בתוך שלו, וזה נוטע בתוך שלו. משום שסובר רבי יוסי שעל הניזק להרחיק את עצמו. והיינו, כיון שאין הנזק בא מיד בנטיעת האילן, אלא רק אחר זמן, שמתפשטין השרשין, לכן נחשב הנוטע כמי שעושה בתוך שלו, ואינו עושה בשטח של חברו כלום. ולכן אינו צריך למנוע עצמו מתשמישו בשדהו, אלא על הניזק להרחיק את עצמו.

וסובר אביי, דוקא התם, בנוטע אילן בתוך שדהו כאשר יש בור בצד שדהו של חברו, הוא דאמרו רבנן שצריך הנוטע להרחיק עשרים וחמש אמות, היות דבעידנא דקא נטע, איתא לבור. כיון שבשעת נטיעה קיים כבר בורו של חברו, ולכן עליו להרחיק את אילנו ממנו.

אבל הכא, במחלוקת אביי ורבא, הרי בעידנא דקא חפר, ליתא לבור!

ולכן, שם במשנה, כיון שכאשר הוא בא ליטע כבר נמצא הבור של השני, סוברים רבנן שעל המזיק להרחיק עצמו. אבל כאן, שכאשר בא הראשון לחפור את בורו עדיין לא חפר השני בור, הרי אף על פי שהוא מפריע בחפירת הבור שלו לתשמישו של חברו בעתיד, שחברו לא יוכל לחפור בור בשדהו אלא בריחוק ו' טפחים מבורו, לא איכפת לך, שהרי עתה הוא עושה בתוך שלו, וכסברת רבי יוסי, שעל הניזק להרחיק את עצמו. וכל מה שנחלקו עליו חכמים, הוא רק כאשר כבר נמצא הבור של חברו, שאז סוברים חכמים, כיון שבא ליטע אז, והשרשין עתידין להתפשט ולהזיק לבור,

ברשות חברו, מכל מקום צריך הראשון להרחיק.

ובאה הגמרא לדון בדבריהן של שתי הלישנות:

תנן, שנינו במשנתנו: לא יחפור אדם בור סמוך לבורו של חברו.

ומדייקת הגמרא: **טעמא דאיכא בור בשדהו של חברו, לכן לא יחפור אדם בור בשדהו סמוך לבורו של חברו. הא ליכא בור, אבל אם אין בור בשדהו הסמוך של חברו, סומך אליו בור, בלי להרחיק, ואינו חושש למניעת תשמישו של חברו, שלא יוכל לחפור בור בשדהו אלא במרחק של ששה טפחים, מחמת בורו שחופר עתה.**

בשלמא להך לישנא, דאמרת בשדה שאינה עשויה לבורות דברי הכל סומך, והיינו, לפי הלשון השני, שהם חולקים רק בשדה העשויה לבורות, אבל בשדה שאינה עשויה לבורות לכולי עלמא סומך, ניחא, כי אפשר להעמיד את מתניתין, בשדה שאינה עשויה לבורות, ולכן כל האיסור לסמוך הוא רק במקום שכבר יש בור בשדה חברו.⁽¹⁰⁾

אלא להך לישנא, לפי הלשון הראשון, דאמרת דוקא בשדה שאינה עשויה לבורות

פליגי, תיקשי:

בשלמא לאביי, ניחא. אלא לרבא, קשיא!

לפי אביי ניחא, כי הוא סובר שמותר לסמוך. אבל לפי רבא, הסובר שאסור לסמוך, קשה הדיוק מהמשנה, שמשמע ממנה שאין איסור לחפור אלא רק אם יש כבר בור בשדה חברו.

מתרצת הגמרא: **הא איתמר עלה, הרי שנינו מימרא על האמור במשנתנו, שצריך להרחיק את הבור מכולו של חברו:**

אמר אביי, ואיתימא רב יהודה, "מכותל בורו של חברו", שנינו במשנתנו!

הרי שאין כוונת המשנה לומר שצריך להרחיק שלשה טפחים מחלל הבור, אלא להרחיק שלשה טפחים מכותל הבור של חברו, דהיינו, ג' טפחים קרקע הסמוכים לבור נחשבים "כותלי הבור", וצריך להרחיק מהם ג' טפחים. נמצא, שמוכח מהמשנה, שהחופר הראשון עליו להרחיק ג' טפחים מהמיצר, כשיעור כותלי הבור, לכן השני שבא לחפור, אין הוא צריך להרחיק מהמיצר אלא ג' טפחים, וביחד יש ו' טפחים מחלל בור זה לחלל בור זה.

המסקנא שיעור ההרחקה הוא ו' טפחים. וכל זה הרא"ש לשיטתו, דסבירא ליה כתוס', שאם הראשון סמך בהיתר צריך השני להרחיק כל שיעור הרחקה. אבל לפי רבינו יונה והרמ"ה, הסוברים שאין צריך השני להרחיק אלא רק חצי שיעור הרחקה ניחא. והרשב"א, תירץ שלפי הך סלקא דעתך מה דקתני "אלא אם כן הרחיק מכותלו של חברו ג' טפחים", הכוונה היא

10. לפי ההוה אמינא עכשיו, הבינה הגמרא ש"סמוך לבורו", היינו סמוך לחלל הבור, ואין צריך השני להרחיק מחלל הבור רק ג' טפחים. והקשה הרא"ש, איך לפי הך סלקא דעתך די בהרחקת ג' טפחים, הרי כיון שהראשון סמך בהיתר, צריך השני להרחיק כל השיעור הרחקה, דהיינו ו' טפחים. ותירץ, דלפי הך סלקא דעתך, שיעור הרחקה אינו אלא ג' טפחים, ורק לפי

בשלמא לרבא, ניחא, אלא לאביי, קשיא.

לפי הלשון דפליגי בשדה העשויה לבורות, ניחא לרבא הסובר שאסור לסמוך, אבל לפי אביי קשה, שהרי הוא סובר שמותר לסמוך בכל גווני.

אמר לך אביי: מתניתין, משנתנו מדברת באופן שבאו לחפור בבת אחת.

ובאופן שכזה, לפי כולם, שניהם צריכים להרחיק, כל אחד מרחיק חצי שיעור הרחקה. וכיון ששיעור הרחקה הוא ו' טפחים, לכן מרחיק כל אחד ג' טפחים.

תא שמע, הגמרא רוצה עתה להביא ראיה לרבא, שהראשון צריך להרחיק, ממה ששינו בתוספתא:

דתניא: **סלע הבא בידים, זה חופר בורו מכאן, וזה חופר בורו מכאן, זה מרחיק ג' טפחים וסד בסיד וזה מרחיק ג' טפחים וסד בסיד.**

"סלע הבא בידים" זהו קרקע, רק שאפשר לכותשו בידים. וקתני זה מרחיק ג' טפחים וכו', מבואר מכאן, שאף הראשון צריך להרחיק. וקשה לאביי.

וסלקא דעתך, כי "בא בידים" לאו דווקא הוא, אלא הוא הדין בלא בא בידים, וגם הבינה הגמרא שמדובר בבאו לחפור בזה

ועתה מביאה הגמרא נוסח שלישי, כיצד יש לשנות את דברי אביי ורבא, ואת המשא ומתן בדבריהם:

איכא דאמרי:

תנן, לא יחפור אדם בור סמוך לבורו של חברו. [הגהת הב"ח]

ואיתמר עלה: אמר אביי, ואיתמא רב יהודה: מכותל בורו שנינו.

ודנה הגמרא: **בשלמא להך לישנא דאמרת "בשדה העשויה לבורות, דברי הכל אינו סומך", מתניתין, בשדה העשויה לבורות.**

דהיינו, לפי האיכא דאמרי האלו, הגמרא מדייקת מהמשנה להיפך, שאסור לסמוך בצד המצר, שהרי כיון שאמר אביי "סמוך מכותל בורו" שנינו, שאסור לסמוך לכותלי הבור, נמצא שהראשון הוצרך להרחיק ג' טפחים. ומוכח מזה שאסור לסמוך.⁽¹¹⁾

לפי הלשון הראשון שפליגי בשדה שאינה עשויה לבורות, ובשדה העשויה לבורות לכולי עלמא אינו סומך, ניחא, כי משנתנו מדברת בשדה העשויה לבורות, לכן גם הראשון צריך להרחיק.

אלא להך לישנא, דאמרת בשדה העשויה לבורות פליגי, תיקשי:

אח"כ בור סמוך לבורו ויזיקנו. ובשלמא לפי השיטות שהשני צריך להרחיק כל שיעור הרחקה, אם כן אין לו ממה לחשוש. אבל לפי השיטות שצריך להרחיק רק חצי שיעור הרחקה, יכול השני להרחיק ג' טפחים, ויזיקנו, ותירץ, דמכל מקום, אורחא דמילתא שהשני ירחיק ו'

לכותל חצר, ולא נתפרש במשנתנו שיעור הרחקה בין בור לבור.

11. עיין רשב"א שהקשה, דילמא אין צריך הראשון להרחיק, אלא רק אורחא דמילתא נקט שמרחיק, כי גם אם לא ירחיק, יכול השני לחפור

אחר זה, ולא בבאו שניהם לחפור בבת אחת.
[כן הוא לפי גירסת רש"י].⁽¹²⁾

ומתרצת הגמרא: **בא בידים, שאני.** בא בידים, שהוא רך, לכולי עלמא אסור לסמוך בצד המיצר, שהרי מקלקל קרקעו של השני.

אך מקשה הגמרא: **ודקארי לה, מאי קארי לה?** המקשן שהקשה מכאן לאביי, איך עלה בדעתו להקשות מכאן? והרי קתני בברייתא "בא בידים", ומשמע דדוקא בא בידים אבל בלא בא בידים אין צריך הראשון להרחיק, כי במקום שהקרקע איה רכה, הוא אינו מקלקל קרקעו של חברו.

ומתרצת הגמרא: **בא בידים איצטריכא ליה. סלקא דעתך אמינא, כיון ד"בא בידים", ליבעי נמי רווחא טפי, קא משמע לן.**

המקשן היה סבור לומר, כי מה דקתני "בא בידים", אינו כדי לדייק שדדוקא בבא בידים נאמר דין זה. אלא הדין נאמר בכל גווני, ורבותא קא משמע לן, שאף בבא בידים, די בכך שכל אחד ירחיק ג' טפחים ואין צריך יותר. כי היה מקום לומר, כיון שהקרקע רך, צריך להרחיק יותר, קא משמע לן שאין צריך.

תא שמע ראיא, ממה ששנינו: מרחיקין את

הגפת ואת הזבל ואת המלח ואת הסיד ואת הפלעים מכותלו של חברו ג' טפחים, [וסד] בסיד.

ומדייקת הגמרא: **טעמא דאיכא כותל. הא ליכא כותל, סומך.**

והיינו, מלשון המשנה מוכח, שכל החיוב להרחיק אינו אלא "מכותלו של חברו", דהיינו כשיש כבר כותל, אבל אם אין שם כותל, סומך. וקשה על רבא.

ודוחה הגמרא: **לא. אלא כי ליכא כותל, נמי לא סמיך.** כי לעולם גם כשאין עדיין כותל אסור לסמוך.

ואלא מאי קא משמע לן, אם כן למה השמיענו התנא "מכותלו של חברו"?

הא קא משמע לן, דהני קשי לכותל. התנא בא להשמיע לנו למה יש חיוב להרחיק גפת וזבל וכו', משום שהם קשין לכותל שמזיקין את הכותל, ומטעם זה סובר רבא שאסור לסמוך גם כשאין כותל, משום שיש זכות לשני לבנות שם כותל.

תא שמע ראיא, ממה ששנינו: מרחיקים את הזרעים ואת המחרישה ואת מי רגלים מן הכותל ג' טפחים,

ומדייקת הגמרא: טעמא דאיכא כותל.

טפחים, כי אחרת יזוקו שני הבורות.

דקתני זה מרחיק וזה מרחיק מדובר בבאו שניהם לחפור בבת אחת, ואגב אורחא בא לבאר הברייתא למה קתני סלע הבא בידים לרבותא. ועוד גירסא מביאים תוס' "טעמא דבא בידים הא לא בא בידים לא, בא בידים איצטריכא לי" סד"א" וכו'. והיינו דהמקשן פריך על רבא דמשמע דבלא בא בידים אין צריך להרחיק,

12. גירסת התוס' בשם ר"ת וכן הוא גירסת הר"י מיגאש והסכים לזה הרשב"א, דהגמרא מתרצת "הכא נמי שבאו לחפור שניהם בבת אחת ובא בידים איצטריך לי" סד"א כיון דבא בידים ליבעי רווחא טפי קא משמע לן". והיינו דמשני דמה